

OBAVEŠTAJNO BEZBEDNOSNE INSTITUCIJE I NACIONALNA BEZBEDNOST IZRAELA

Boriša Lečić

Akademija za nacionalnu bezbednost, Beograd

Predmet analize rada je istraživanje obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela u kontekstu istorijskog razvoja i geopolitičkog položaja ove države i složene političko bezbednosne situacije u regionu Bliskog istoka. Aktuelna bezbednosna situacija u regionu a posebno u neposrednom okruženju, diktirala je odgovarajuću organizaciono funkcionalnu strukturu obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela koja se dijalektički modifikovala prema novonastalim političko bezbednosnim izazovima i rizicima.

Istorija jevrejskog naroda pokazala je da formiranje nacionalne i nezavisne države Izrael do danas prate brojni, otvoreni problemi, ugrožavajući faktori, koji se manifestuju kroz različite oblike organizovanog nasilja, ratove, terorizam i dr. U okolnostima kontinuirane borbe za opstanak izraelske države i nacije, značajno a možda i ključno mesto zauzimaju obaveštajne aktivnosti, koje su ugaoni kamen u procesu obezbeđivanja obaveštajnih informacija kojim se definiše strategija nacionalne bezbednosti Izraela, nacionalni interesi i spoljnopolitički prioriteti.

Akcent na radu je na strukturi i funkciji obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela u korelaciji sa unutrašnjom i spoljnom bezbednošću ove države.

Ključne reči: Izrael, obaveštajno bezbednosni sistem, obaveštajne službe, nacionalna bezbednost

Nastanak i razvoj države Izrael

Prvi počeci nastanka jevrejske države, (hebrejski *Medinat Yisra'el*), vezuju se za kraj 19. veka kada je razmatrano pitanje na kojim teritorijama, koje su već bile naseljene „sinovima izrailjevim“,¹ sprovesti plan ostvarivanja vekovnog sna Jevreja za sopstvenom, nacionalnom i nezavisnom državom. Razmatrane su dve opcije, i to kroz eventualno stvaranje jevrejske države i naseljavanje Jevreja u Argentini ili formiranje jevrejske države u Palestini. Druga opcija se učinila realnijom pa se u podnožju planine Cion otpo-

¹ Izrael, odnosno Hebrejski Jisrael, ili latinski Israel, po biblijskoj priči je počasni naziv koji je treći patrijarh Jakov dobio od boga, odnosno bića sa kojima se borio. Pošto je Jakov pra otac Izraelaca, odnosno oni su sinovi Izrailjevi, taj naziv je prvo uzet za ceo narod a potom i za državu” Andreja Savić, Milan Delić, Mladen Bajagić, *Bezbednost sveta - od tajnosti do javnosti*, Institut bezbednosti, VŠUP, Policijska akademija, Beograd, 2001., str 343.

čelo sa aktivnostima na stvaranju izraelske države što je ubrzo izazvalo oštre reakcije Arapa koji su se počeli suprotstavljati planovima tzv. cionističkog pokreta.²

U procesu nastanka Izraela, značajnu ulogu odigrala je Velika Britanija koja je, kontrolišući do 1947. godine, veći deo Bliskog istoka, snažno i otvoreno podržavala istorijske težnje Jevreja, nasuprot tome, obećavajući Arapima da će im pomoći oko stvaranja njihove, jedinstvene arapske države što se u međuvremenu pokazalo kao neiskreno i netačno.

Kao žrtve nacističkog režima, Jevreji su još tokom, a posebno posle Drugog svet-skog rata, postepeno počeli naseljavati teritoriju Palestine, što je imalo za posledicu stvaranje brojnih arapskih organizacija koje su se u početku potpuno otvoreno a kasnije i uz pomoć tajnih i subverzivnih aktivnosti, počeli suprotstavljati stvaranju jevrejske države na palestinskim teritorijama. Da bi se predupredili sukobi većih razmera, Organizacija ujedinjenih nacija, (OUN), zauzela je stav da se jedan deo palestinske teritorije dodeli Jevrejima a drugi Arapima, što je formalno pravno verifikovano rezolucijom Generalne skupštine UN iz 1947. godine, o ukidanju mandata Velike Britanije u Palestini, što je dovelo do faktičkog povlačenja Britanaca sa tih prostora.

Rezolucija je bila pravni osnov da jevrejsko Narodno veće 14.05.1948. godine³ u Tel Avivu, zvanično proglasi nezavisnost i suverenost nacionalne države Izrael. To je izazvalo arapsko-izraelski rat, (1948-1949), koji je završen pobedom Izraela i uvećanjem njegove teritorije. Izrael je tada stavio pod svoju kontrolu oko 75% teritorije Palestine, proteravši oko 750. 000 Arapa. Njegova površina danas iznosi 20.770 km² i zvanično je priznata od međunarodne zajednice. Međutim, teritorija Izraela, de facto je značajno veća jer je proširena kasnijim arapsko-izraelskim ratovima, sa Libanom, Sirijom i Jordanom. U državi Izrael, kao zemlji imigranata, živi oko 8.150.000 stanovnika od čega su 82% Jevreji, 15,5% Arapi, i 2,5% hrišćani.

Međunarodno priznati glavni grad Izraela je Tel Aviv a najviši organi vlasti od 1950. godine smešteni su u Jerusalimu.

Izrael je danas, ne samo najjača vojna sila na Bliskom istoku već i ekonomski najrazvijenija regionalna država koja globalnu finansijsku krizu amortizuje mnogo lakše nego zemlje regiona. Nezaposlenost je oko 6,5%, nacionalna ekonomija pokazuje trend rasta a posebno značajni rezultati postižu se na planu razvoja najsavremenijih tehnologija o čemu svedoči podatak da su naučnici iz ove zemlje u poslednjih 10-ak godina osvojili šest Nobelovih nagrada za ekonomiju i hemiju.

Prema makro ekonomskim pokazateljima, bruto domaći proizvodi Izraela iznosi oko 281 milijardu dolara što je oko 33.658 hiljada dolara po stanovniku.⁴

Po obliku vladavine i organizacije vlasti, Izrael je demokratska, unitarna, parlamentarna republika, sa elementima parlamentarnog i predsedničkog sistema.

Izrael se od velike većine zemalja razlikuje po tome što nema jedan, pisani kodifikovani ustav, već je ustavna materija, na osnovu Deklaracije o proglašenju, (1948), sadržana u nizu tzv. osnovnih zakona, usvojenih u periodu 1958-1968 godine. U administrativno teritorijalnom pogledu, Izrael je podeljen na šest upravnih okruga koji nemaju status i

² Cionizam – politički i nacionalni pokret koji su osnovali Jevreji širom sveta, boreći se za svoj opstanak i formiranje samostalne i suverene države u Palestini u podnožju planine Cion (Sion). Osnivač modernog političkog cionizma bio je Theodor Herzel, austrijski novinar, jevrejskog porekla.

³ Mehran Kamrava, *The Modern Middle East, A Political History since the First World War*, University of California Press, 2005. str. 12.

⁴ <https://tradingeconomics.com/israel/gdp>

oblik federalnih jedinica. Najviši zakonodavni organ vlasti je jednodomni parlament, Kneset, a izvršna vlast poverena je Kabinetu ministara, (vlada), koji je odgovoran za unutrašnju i spoljnu politiku zemlje. Predsednik države bira se u parlamentu na period od sedam godina bez prava reizbora. Iako su njegova ovlašćenja u velikoj meri ceremonijalna, simbolična i protokolarna, on uživa značajno poverenje i poštovanje izraelske javnosti jer ga između ostalih, predlažu eminentni naučni, javni, kulturni i verski krugovi. Ukupna teritorija Izraela predstavlja jednu izbornu jedinicu a izborni sistem je proporcionalan pri čemu je cenzus za ulazak u parlament veoma nizak i iznosi 1,5%.

Posebno važnu ulogu u funkcionisanju državnog aparata Izraela, pored sudstva, ima državni revizor koji, kao nezavisna regulatorna institucija, kontroliše zakonitost rada organa javne vlasti, državne uprave, ministara i obaveštajno bezbednosnog sistema. On ima bezuslovan pristup svim dokumentima.

Istorijski razvoj sistema bezbednosti Izraela

Nastanak i razvoj sistema bezbednosti Izraela može se posmatrati kroz više faza a za sve njih je zajedničko da su brojne, tajne jevrejske organizacije, koje su po metodologiji delovanja, rudimentarno funkcionisale kao obaveštajne službe, odigrale ključnu ulogu u formiranju nezavisne države Izrael,⁵ predstavljajući jedan od najvažnijih temelja stabilnosti i budućnosti jevrejske države.⁶

Prvi pisani tragovi o obaveštajnim aktivnostima na teritoriji današnjeg Izraela datiraju još iz vremena 1.200 godina p.n.e. i nalazimo ih u „Bibliji“, u „Starom zavetu“, četvrtoj knjizi Mojsijevoj, 13. poglavlje, gde Mojsije šalje svoje plemenske starešine da prikupe što više podataka o zemlji Hanan, (današnja Palestina,) u kojoj su Jevreji planirali da se nastane po izlasku iz Egipta.⁷ Mojsije je posmatrao špijunažu kao „božiju zapovest i božansko pravo“.

Početkom 20. veka, tj. 1900. godine, na teritoriji Rusije, u gradu Minsku osnovana je prva jevrejska, defanzivna bezbednosna organizacija, pod nazivom „Poal Sion, (radnici Siona), koja je imala svoju ekspozituru u današnjoj Palestini. Pripadnici „Poal Siona“, imali su zadatak da tajno prikupljaju novac za nabavku oružja i vojne opreme a u obaveštajnom delovanju koristili su taktiku prurušavanja u poljoprivrednike-seljake, često putujući u susedne oblasti, organizujući mrežu informatora.⁸

⁵ Milivoje Levkov, *Izraelska tajna služba*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 21-49.

⁶ Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku-savremeni obaveštajno bezbednosni sistemi*, Marso, Beograd, 2010, str. 21-28.

⁷ „I Gospod reče Mojsiju govoreći: Pošlji ljude da uhode zemlju Hanansku, koju ću dati sinovima Izrailjevijem; po jednoga čovjeka od svakoga plemena otaca njihovijeh pošljite, sve glavare između njih... I šaljući ih Mojsije da uhode zemlju Hanansku reče im: idite ovuda na jug, pa izidite na goru; I vidite zemlju kakva je i kakav narod živi u njoj, je li jak ili slab, je li mali ili velik; I kakva je zemlja u kojoj živi, je li dobra ili rđava; i kakva su mjesta u kojima živi, eda li pod šatorima ili u tvrdim gradovima; I kakva je sama zemlja, je li rodna ili nerodna, ima li u njoj drveta ili nema; budite slobodni, i uzmite roda one zemlje... I poslije četrdeset dana vratiše se iz zemlje koju uhodiše. I vrativši se dođoše k Mojsiju i Aronu i ka svemu zboru sinova Izrailjevijeh u pustinju Faransku, u Kadis; i pripovjediše njima i svemu zboru stvar, i pokazaše im rod one zemlje. I pripovijedajući im rekoše: idosmo u zemlju u koju si nas poslao; doista teče u njoj mlijeko i med, i eva roda njezina. Ali je jak narod koji živi u onoj zemlji, i gradovi su im tvrdi i vrlo veliki; a vidjesmo ondje i sinove Enakove” - Đura Daničić, Vuk S. Karadžić, *Biblija-stari i novi zavet*, Glas crkve, 2008, str. 126.

⁸ Janusz Piekalkiewicz, *Dolga ruka Izraela*, Založba borec, Ljubljana, 1981, str. 17.

Nekoliko godina kasnije, na teritoriji Palestine formirana je tajna organizacija „Bar Giora“ sa zadatkom da štiti pokretnu i nepokretnu imovinu Jevreja. Osnovani su je 1907. godine Jevreji iz ruskog grada Gomel, koji su se kao imigranti nastanili u Palestini. U prikupljanju tajnih informacija, koristili su kamuflirano prerašavanje, oponašajući arapska nomadska plemena, a krasila ih je bezrezervna lojalnost i poslušnost pretpostavljenima.

Jedna od prvih, tajnih jevrejskih organizacija, koja se planski, na organizovan način, bavila klasičnim obaveštajnim radom, bila je organizacija „Hashomer“, (stražar), formirana 1909. godine na teritoriji Palestine.⁹ Funkcionisala je do 1925. godine sa osnovnim zadatkom da štiti jevrejska naselja od neprijateljskih napada.¹⁰ Njen lider, Chankin Joshua živeo je u Palestini. Organizacija je bila zamišljena kao oružana formacija koja je služila interesima svih Jevreja a njene pripadnike su još nazivali „šomri- ni“, (policija). „Hashomer“ je u svom sastavu imao oko 40 konjanika, 50-60 pešaka naoružanih puškama i pištoljima, koji su u vreme poljoprivrednih radova, štitali bezbednost jevrejskih naselja, od arapskih i turskih bandi. Jedan od njegovih zadataka bio je podizanje nacionalne svesti jevrejskih imigranata koji su u Izrael došli iz drugih delova sveta. U sastavu „Hashomera“, koji je delovao na čitavoj teritoriji zemlje, uglavnom su bili provereni i lojalni Jevreji poreklom iz ruskog mesta Gomela koji su prethodno pripadali organizaciji „ Bar Giora“.¹¹

Veliki uticaj na razvoj obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela imali su istorijski događaji iz 1917. godine, odnosno je zauzimanje Jerusalima od strane Velike Britanije, kao i prestanak vladavine Otomanske imperije nad Palestinom, koja je trajala oko 400 godina. Poseban značaj imale su februarska i oktobarska revolucija u Rusiji 1917. godine koje su dovele do masovnog egzodusa Jevreja na teritoriju Izraela, što je 20-ih godina prošlog veka izazvalo oštru reakciju domicilnih Arapa, koji su počeli da organizovano napadaju jevrejska naselja.

Da bi se zaštitili i odbranili od Arapa, Jevreji su 1920. godine formirali tajnu, poluvoj- no-policijsku, potpuno centralizovanu, teritorijalnu organizaciju pod nazivom „Hagana“, (odbrana), koja je bila embrion savremenim oružanim snagama Izraela. U njenom sastavu uglavnom su bili bivši pripadnici tajne organizacije „Hashomer“. U „Hagani“ je veoma brzo došlo do frakcijske podele jer je njeno militantno krilo bilo nezadovoljno njenim defanzivnim i pasivnim odnosom prema stalnim napadima Arapa na jevrejska nase- lja. To je dovelo do osnivanja nove organizacije, nazvane „Hagana B“ koja se ujedinila sa desničarskom, teroristički orijentisanom, omladinskom borbenom grupom, „Irgun zvei leumi“. Obaveštajno krilo „Irguna“ imalo je agresivan i ofanzivan obaveštajni nastup i prema Velikoj Britaniji i Arapima, smatrajući da se između njih sve više razvija odnos sarad- nje, opasan za budućnost Izraela. U takvim okolnostima, Velika Britanija, zajedno sa Arapima, postaje obaveštajna meta izraelskih tajnih organizacija što je dovelo do nastan- ka nove obaveštajne organizacije, „Lechi“, koja u fokus svog delovanja stavlja Veliku Bri- taniiju, smatrajući je „najvećim neprijateljem jevrejskog naroda“.¹²

⁹ Martin Van Creveld, *The Sword and the Olive*, Public Affairs, Perseus Books Group, New York, 1998, str.18.

¹⁰ Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku-savremeni obaveštajno bezbednosni sistemi*, Marso, Beograd, 2010, str. 368.

¹¹ Vojimir M. Šobajić, *Judje in Izrael*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1982, str.179.

¹² Milivoje Levkov, *Izraelska tajna služba*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 27-28.

Važnu ulogu u razvoju jevrejskog bezbednosnog sistema imao je cionistički kongres održan u Cirihi 1929. godine kada je doneta odluka da se u okviru „Hagane“ formiraju dve nove tajne obaveštajne organizacije - „Informativna služba ili obaveštajni servis“, koja je od 1934. godine poznata kao „Shai“, (hebrejski, *sherut yedioth*), i organizacije „Reknesh“.

„Shai“ je bila klasična obaveštajna služba koja je u svom sastavu imala tri odeljenja: a) kontraobaveštajno ili interno, bavilo se Jevrejima, zatim, b) Odeljenje za Veliku Britaniju, nadležno da agenturnim metodom ostvari prodor u britanske političke bezbednosne i vojne strukture, i c) Odeljenje za Arape. Pored ostalog, „Shai“ je bio zadužen da na međunarodnom planu pridobije što više saveznika koji bi pomogli stvaranje nove države Izrael. Formalno je prestao da postoji 1948. godine a njeni delovi su kasnije integrisani u obaveštajno bezbednosni sistem novoosnovane države Izrael.

Druga tajna organizacija „Reknesh“, bavila se obaveštajnim aktivnostima na planu obezbeđivanja oružja, municije i vojne opreme za izraelske oružane vojne formacije.

U okviru „Shai“, od 1937. godine potpuno samostalno funkcionisala je tajna organizacija „Mossad lealivah beth“, (Institucija za B imigraciju), čiji je osnovni zadatak bio organizovano i ilegalno doseljavanje Jevreja na teritoriju Palestine. Njeni pripadnici imali su razvijenu i razgranatu mrežu informatora širom Evrope. Pred kraj Drugog svetskog rata izvršena je reorganizacija „Mossad lealivah beth“, tako što su u okviru nje formirana dva nova tajna odeljenja – „Ha Apal“, (bavi se imigracijom Jevreja), i „Briha“, (nadležno za slanje Jevreja u evropske prestonice, lučke gradove).

Za specijalne, tajne operacije u inostranstvu, posebno u Nemačkoj, bila je zadužena tajna organizacija „Din“, osnovana 1945. godine u Frankfurtu a činili su je pripadnici „Brihe“. Bili su podeljeni u četiri operativne grupe koje su obaveštajno „pokrivale“ četiri okupacione zone a glavni zadatak im je bio lov na nacističke ratne zločince¹³.

Obaveštajne aktivnosti „Mossad lealivah beth“, imale su u tom periodu veoma veliki značaj i predstavljale su bazu za kasnije formiranje prvih, zvaničnih državnih obaveštajno bezbednosnih institucija nezavisne države Izrael.

Struktura obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela

Proglašavanje države Izrael od strane prvog premijera, Davida Ben Guriona, dovelo je do niza sukoba – ratova koji su vođeni sa susednim arapskim zemljama – Libanom, Sirijom, Jordanom i Egiptom.

Uporedo sa njenim stvaranjem, institucionalno se razvijao i obaveštajno-bezbednosni sistem Izraela. Radi se o uzročno posledičnom procesu u kojem se aktuelna političko bezbednosna situacija u regionu, posebno na unutrašnjem planu Izraela, direktno reflektovala na organizaciono funkcionalnu arhitekturu sistema bezbednosti.

Taj sistem obuhvata niz državnih ustanova i specijalizovanih institucija odgovornih za prikupljanje poverljivih podataka koje imaju za cilj pružanje podrške politici izraelske države i širenju njenog uticaja u svetu.¹⁴

¹³ Janusz Piekalkiewicz, *Dolga ruka Izraela*, Založba borec, Ljubljana, 1981, str. 52, 130.

¹⁴ Mehran Kamrava, *The Modern Middle East, A Political History since the first World War*, University of California Pres, 2005, str. 215.

Danas, obaveštajno-bezbednosni sistem Izraela čine sledeće ustanove:

1. Centralni institut za obaveštajni rad i specijalne zadatke, (MOSSAD)
2. Generalna služba bezbednosti, (SHIN BET ili SHABAK)
3. Obaveštajna služba Ministarstva odbrane, (AMAN)
4. Centar za istraživanje i političko planiranje Ministarstva spoljnih poslova
5. Nacionalna policija
6. Biro za naučna pitanja, (LEKEM)

U obaveštajno-bezbednosni sistem Izraela mogu se svrstati i pojedini naučni instituti, kao što su „Jafa centar“ za strateške studije, „Dajen centar za istočno-evropske studije“, koji su u sastavu Univerziteta u Tel Avivu i „Besa centar za strateške studije“, sa Bar Ilan Univerziteta.¹⁵

U ovom kontekstu pažnju zaslužuje i obaveštajna organizacija „Nativ“, koja je "pod velom stroge tajnosti" funkcionisala izvan izraelskog obaveštajno-bezbednosnog sistema a bila je direktno zadužena za Jevreje u tadašnjem Sovjetskom Savezu. Zbog nezakonitog delovanja i korupcionaških afera pokrenut je postupak njenog pasiviziranja i rasformiranja.¹⁶

Za ukupno funkcionisanje obaveštajno-bezbednosnog sistema Izraela i za odbranu nacionalne bezbednosti, direktno je politički odgovoran predsednik Vlade kome na ovom planu, pomaže više usko specijalizovanih savetnika-koordinatora.

Centralni institut za obaveštajni rad i specijalne zadatke – MOSAD (Ha-Mossad Le ' – Modiin ou-le ' Tafkaidim Me 'yuh ' adim – Mossad)

Mosad spada među najorganizovanije i najefikasnije obaveštajne agencije na svetu. Funkcioniše pod motom „*Gde nema saveta, ljudi padaju, ali u mnoštvu savetnika leži bezbednost*“.¹⁷ Deluje ne samo na nacionalnom i regionalnom nivou, već i na globalnom planu, štiteći po svaku cenu državu Izrael i jevrejski narod širom sveta. Nastao je u jednom dugogodišnjem, evolutivnom procesu koji je trajao od 1948-1952. godine, a prethodilo mu je postojanje obaveštajne organizacije „Ha Mossad Aliyah Bet“, koju je strateški i metodološki nasledio. Prvobitno je trebao da ima ulogu centralnog tela koje koordinira aktivnosti postojećih obaveštajno bezbednosnih službi – vojnog obaveštajnog odeljenja, generalne službe bezbednosti i obaveštajnog odeljenja ministarstva inostranih poslova.

Kao potpuno samostalna, obaveštajna, državna institucija Mosad je zvanično osnovan 01. aprila 1951. godine a konkretno je zadužen za sve spoljne obaveštajne aktivnosti, borbu protiv terorizma i tajne operacije.

U obaveštajnom radu isključivo koristi agenturni metod za prikupljanje političkih, ekonomskih, naučnih i tehnoloških obaveštajnih podataka. Angažovan je i na prikupljanju informacija vojnog karaktera koje se uglavnom odnose na vodeće ličnosti vojnih struktura stranih država, moral i stepen efikasnosti oružanih snaga. U svojim obaveštajnim aktivnostima Mosad se oslanja na veliku jevrejsku zajednicu širom sveta i poznat je po svojoj izuzetnoj efikasnosti što se manifestuje kroz krajnje liberalnu politiku delovanja kada su u

¹⁵ Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku, savremeni obaveštajno-bezbednosni sistemi*, Marso, Beograd, 2010., str. 370.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ <https://www.fas.org>

pitanju operativne akcije kidnapovanja, atentata, zbog čega ga često etiketiraju kao „razbojničku Agenciju“. Metodi rada Mosada, kompatibilni su uslovima u kojima egzistira država Izrael, beskrupulozni su, zasnivaju se na ucenama, obmanama, podmičivanju, raspirivanju nacionalne, rasne, verske mržnje i netrpeljivosti, otmicama, atentatima na ličnosti koje mogu predstavljati potencijalnu opasnost, pa čak i one sa kojima je služba saradivala, a koji u perspektivi mogu da kompromituju rad službe.¹⁸

Realizacija tajnih operacija, (atentati, diverzije, otmice), poverava se specijalnim vojnim i policijskim formacijama Izraela.

Zajedno sa Amanom, (vojna obaveštajna služba) i Šin Betom (služba unutrašnje bezbednosti), Mosad je dao veliki doprinos migrantskim procesima jevrejskog stanovništva iz Rusije, zemalja Istočnog bloka, Sirije, Irana i Etiopije na prostor današnjeg Izraela.

U prvoj fazi svog ofanzivnog obaveštajnog delovanja, Mosad je precizno definisao osnovne prioritete i oni se sastoje u sledećem:

1. Ubacivanje profesionalnih agenata u arapske redove – “strategija perifernog savezništva”,
2. Zaštita jevrejskog stanovništva u celom svetu, a ne samo u okvirima države
3. Podsticanje razvoja savremene tehnologije.¹⁹

Rukovođenje i unutrašnja organizacija Mosada

Sedište izraelske obaveštajne službe Mosad nalazi se u Tel Avivu. Centrala Službe sastoji se iz sledećih delova: operativni deo; deo za operativnu podršku i tehničko- administrativni deo.

Operativni deo Mosada sastoji se od sledećih šest sektora i obaveštajne akademije koja selektira i edukuje kandidate za operativni sastav. To su:

1. **TSOMET (Melucha)**, sektor, zadužen za planiranje, koordinaciju i rukovođenje operativnim mrežama Mosada u inostranstvu. Operativci Mosada disperzovani su u inostranstvu u odgovarajuće obaveštajne punktove i zvanična izraelska privredna, trgovinska i druga predstavništva, iz kojih obaveštajno deluju na legendiranoj osnovi. Punktovi su organizovani na geografsko teritorijalnom principu tj po regionima, na pr. za SAD; Kanadu i Zapadnu Evropu; Latinsku Ameriku; Rusku federaciju i Kinu; Afriku; Ujedinjene Arapske Emirate i Iran i dr. U okviru sektora postoji specijalizovani Odsek za nuklearno oružje.

2. **KAISARUT (Tevel)**, sektor, zadužen za veze i odnose sa stranim obaveštajnim službama. Deo operativaca u svojstvu oficira za vezu, stacioniran je u izraelskim diplomatsko konzularnim predstavništva u inostranstvu, dok je drugi deo operativaca legendirano “pokriven” drugim funkcijama.²⁰ U zadatke sektora spada i uspostavljanje poslovno tehničke saradnje na planu prodaje oružja i vojne opreme, obuke kadrova i stvaranja uslova za uspostavljanje diplomatskih odnosa sa drugim državama i slično.²¹

¹⁸ Nikola Dragović, *Obaveštajna služba Izraela prema pisanju strane štampe*, Bilten Vojne bezbednosti, br. 2, 1971, str. 80.

¹⁹ Ephraim Kahana, *Reorganizing Israel – Intelligence Community*, Internacional Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol.15, No.3, 2002, str. 415-428

²⁰ Jeffrey T. Richelson, *The U.S Intelligence Community*, ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts: A. Subsidiary of Harper & Row, Publishers, Inc, 1985. p.196-197

²¹ Milivoje Levkov, *Izraelska tajna služba*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 56.

3. **TSAFRIRIM** sektor, zadužen za izvođenje tajnih operacija, plasiranje dezinformacija, likvidaciju nepoželjnih agenata, ubacivanje agenata u neprijateljske redove, obavljanje psihološko-paravojnih aktivnosti, itd.²² Zadatak ovog sektora je organizacija i razvijanje saradnje sa jevrejskim narodom izvan granica Izraela, i njihovo eventualno uključivanje u obaveštajne operacije.

4. **NEVIOT (Keshet)** sektor, zadužen za primenu tehničkog metoda u prikupljanju obaveštajnih informacija, (TECHINT). Sektor okuplja eksperte iz raznih oblasti koji se bave tajnim "upadanjem" u kuće, hotele i druge prostorije, kako bi postavili uređaje za praćenje, lociranje, ili pronašli ili podmetnuli dokumenti, dokazi, eksplozivne naprave ili čak otkrili skrivenu, tj. traženu osobu. U ove svrhe koriste se najsavremeniji informaciono satelitski i komunikacioni sistemi. Pored toga, sektor pruža logističku podršku Sektoru za specijalne operacije prilikom izvođenja konkretnih operativnih zahvata.

5. **YAHALOLIM (diamond)** sektor, održava tajne kontakte sa agentima duboko infiltriranim, "pokrivenim" u neprijateljskim, arapskim redovima uz pomoć savremenih komunikaciono – informacionih sistema.

6. **Služba za bezbednost tajnih operacija** – u sastavu ovog sektora su najiskusniji pripadnici Mosada koji se isključivo bave zaštitom i obezbeđivanjem učesnika u realizaciji tajnih obaveštajnih prodora i subverzivnih operacija, zaštiti od eventualnog otkrivanja od strane suparničke strane. Podeljeni su u timove – "YARD", koji deluju preventivno, u slučaju da je eventualno ugrožena tajnost operacije ili bezbednost učesnika.²³

U okviru operativnog dela Mosada, obaveštajno deluju i druge organizacione jedinice usko specijalizovane za tačno određene linije rada. Tako na primer postoji posebno tajno odeljenje, „AL“, nadležno, za obaveštajne operacije i aktivnosti u, i prema SAD-u. Za kontinuirano praćenje i sagledavanje ekstremističko terorističkih aktivnosti Palestinske oslobodilačke organizacije osnovano je posebno specijalizovano odeljenje pod nazivom „PAHA“, (Pazlat Hablanit Oyenet). Posebnu ulogu u selekciji, obuci i infiltriranju izraelskih obaveštajaca u arapske zemlje ima takođe specijalizovano odeljenje „KOMEMIUTE“, (Metsada), sastavljeno od više manjih operativnih grupa, tzv. „KIDON“, koje u kooperaciji sa izraelskim elitnim jedinicama, izvode tajne akcije, (otmice, ubistva).²⁴

Drugi deo Mosada, zadužen za operativnu podršku i administrativno tehničke poslove, ima logističku ulogu sa konkretnim zadacima da unapređuje i razvija operativno tehnička sredstva, vođenje dokumentacije, arhiva i slično. Sastoji se iz više odseka: a) odsek za komunikacije, (poseduje savremenu informacionu mrežu), b) odsek za dokumentaciju, (arhiva obaveštajnih dokumenata i izrada falsifikovanih i fiktivnih personalnih dokumenata); c) odsek za analizu, (vrši obradu obaveštajnih informacija i izradu procena i dokumenata višeg stepena obrade za krajnje korisnike)²⁵

Obaveštajnom službom Mosada rukovodi direktor, izvršni direktor i šef za koordinaciju a podršku u rukovođenju i koordinaciji pružaju im i Odeljenje specijalnih službi, Odeljenje za vezu sa oružanim snagama, Odeljenje za psihologiju, Odeljenje za veze i Glavni kompjuter.

²² Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku, savremeni obaveštajno-bezbednosni sistemi*, Marso, Beograd, 2010, str. 373.

²³ Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku, savremeni obaveštajno-bezbednosni sistemi*, Book & Marso, Beograd, 2008, str. 340-343.

²⁴ Milivoje Levkov, *Izraelska tajna služba*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 57.

²⁵ Ephraim Kahana, *Reorganizing Israel – Intelligence Community*, Internacional Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol.15, No.3(2002), str. 417-418.

Evidentno je da Mosad predstavlja autentičnu, samostalnu i originalnu obaveštajnu službu koja kako strateški tako i taktičko metodološki ne podleže uticaju inostranih obaveštajno bezbednosnih sistema. Eventualni strani uticaj delimično je prisutan jedino kroz specijalizaciju i usavršavanje kadrova u inostranstvu što samo minimalno može uticati na stil rukovođenja ali i pored toga, jevrejski duh ostaje dominantno prisutan.

Generalna služba bezbednosti (Sherut ha-bitachon lia Klali – SHIN BET)

Sa bezbednosnim delovanjem, Generalna služba bezbednosti Šin Bet, počela je 01. jula 1948. godine, ubrzo nakon formiranja države Izrael. Nastala je transformacijom tadašnjih obaveštajnih servisa Hagane i Šai, neposredno, posle njihovog raspuštanja. U prvoj fazi postojanja bila je klasična vojna kontraobaveštajna služba da bi nekoliko godina kasnije, tačnije, avgusta 1950. godine, Šin Bet zvanično postao, tajna, civilna kontraobaveštajna služba.

U Izraelu se ova služba hebrejski još naziva i „SHABAK“, na engleskom „ISA“, (Israeli Security Agency), tj. služba unutrašnje bezbednosti. Njen osnovni moto je – "Branilac koji neće biti viđen".

Kao nacionalna organizacija, Šin Bet je konkretno zadužena za bezbednost države Izrael, njenih institucija i demokratskog poretka, suzbijanje terorizma, špijunaže, i svih oblika političkog subverzivnog delovanja i otkrivanja državnih tajni.²⁶

Prema pozitivnim zakonskim propisima osnovni zadaci Šin Beta su: 1) otkrivanje i prikupljanje obaveštajnih informacija o delovanju stranih obaveštajnih službi i drugih nezakonitih aktivnosti usmerenih protiv nacionalne bezbednosti i demokratskog poretka Izraela; 2) bezbednost izraelskih zvaničnika (državnih funkcionera) i svih izraelskih državnih i drugih značajnih ustanova u inostranstvu i zemlji; 3) istraživanje subverzivnih aktivnosti unutrašnjih i inostranih neprijatelja usmerenih protiv nacionalne bezbednosti Izraela, uključujući terorizam i druge oblike političkog nasilja unutar i izvan države; 4) obradu i procenu obaveštajnih podataka dobijenih iz tajnih izvora i njihovo upoređivanje sa podacima iz otvorenih izvora; 5) zaštita graničnih prelaza i granične infrastrukture Izraela; 6) izrada i ustupanje završnih obaveštajnih dokumenata za potrebe najviših državnih organa, kao i njihovo arhiviranje i čuvanje; 7) pružanje podrške, (tajni pretres, tajno praćenje i drugi policijski poslovi), drugim obaveštajnim institucijama Izraela.

Obaveštajne aktivnosti Šin Beta, primarno se usmeravaju na suzbijanje terorističkih delatnosti pojedinih palestinskih organizacija. Pored toga, u fokusu njihovih aktivnosti su desničarsko orijentisane, nacionalne, opozicione političke stranke i pokreti Izraela, nastali iz Irguna i Lechia, na primer stranka „HERUT“, koje su propagirale ideje socijalizma po ugledu na tadašnji Sovjetski Savez.²⁷

²⁶ Core Values of the Israel Security Agency, Internet 25/05/2017, www.shabak.gov.il/English/about/Pages/-valueEn.aspx.

²⁷ Ephraim Kahana, *Reorganizing Israel – Intelligence Community*, Internacional Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol.15, No.3(2002), str. 412-422.

Rukovođenje i unutrašnja organizacija Šin Beta

Do 1950. godine, Šin Bet je bio u sastavu i pod kontrolom izraelskih bezbednosnih snaga „IDF“, (Israel Defence Forces), da bi se potom inkorporirao u Ministarstvo policije Izraela.

Organizaciono i funkcionalno, Šin Bet funkcioniše kroz osam operativno logističkih uprava organizovanih po linijsko-teritorijalnom principu, to su: 1) Uprava za arapska pitanja; 2) Uprava za nearapska pitanja; 3) Uprava za bezbednosnu zaštitu; 4) Uprava za koordinaciju i praćenje; 5) Uprava za tehnologiju; 6) Uprava za operativnu podršku; 7) Uprava za istrage i zakonsko savetovanje; 8) Uprava za administraciju. Najznačajnije su prve tri uprave koje realizuju klasične operativne zadatke, dok su ostale uprave isključivo logističke, zadužene za podršku.²⁸

Uprava za arapske poslove – sastoji se od više Odeljenja koja su nadležna za suzbijanje terorizma, političkih subverzija, suprotstavljanju delovanju stranih obaveštajnih službi, za istraživanje, i za regionalne urede. U okviru Uprave deluje Odeljenje HENZA²⁹, nadležno za suzbijanje unutrašnjih nemira i pobuna u Izraelu, koje se posebno eksponiralo u suzbijanju terorističkih aktivnosti palestinskog „Hamasa“. Posle trećeg, šestodnevog, arapsko-izraelskog rata iz 1967. godine, ova Uprava realizuje bezbednosne aktivnosti i na ratom okupiranim teritorijama. Vodi centralni registar nosilaca terorističkih aktivnosti.

Uprava za ne arapske poslove – zadužena je za klasične kontraobaveštajne poslove, odnosno za suzbijanje delovanja stranih obaveštajnih službi i obaveštajnih aktivnosti stranih diplomatskih misija i njihove potencijalne infiltracije u Izrael. Uprava se operativno angažuje i na praćenju aktivnosti bezbednosno interesantnih emigranata koji se trajno, iz drugih država, naseljavaju u Izraelu.

Uprava za bezbednost n zaštitu – nadležna je za kontraobaveštajnu i bezbednosnu zaštitu ličnosti i objekata, nosilaca najviših državnih, političkih, pravosudnih i drugih funkcija, izraelskih diplomatsko konzularnih i drugih predstavništava u inostranstvu, (ekonomskih, trgovinskih), kao i objekata koji su od posebnog društvenog interesa, tj. u funkciji su odbrane i bezbednosti Izraela.

Uprave za koordinaciju i praćenje, tehnologiju, operativnu podršku, istrage i zakonsko savetovanje, i za administraciju, imaju primarno logističku ulogu koja uključuje tehničke, administrativne, pomoćne i uslužne delatnosti koje su u funkciji operativnog sastava i specijalnih formacija.

Sedište Šin Beta je u Tel Avivu a operativni centri nalaze se u Jerusalimu, Hebronu, Haifi, Ašdadu i Nablusu. Operativne, organizacione jedinice nižeg nivoa, potcentri i punktovi, smešteni su u svim delovima zemlje gde su i u najmanjem obimu izražene bezbednosne pretnje i rizici. Ovo se odnosi ne samo na nacionalnu već i na okupiranu teritoriju kao i na bezbednosno neuralgična područja zemalja regiona. Organizovanim i planskim delovanjem, Šin Bet je uspeo da razvije i organizuje veoma široku, kvalitetnu mrežu informativno saradničkih veza i pozicija, uz pomoć koje je postigao zapažene rezultate u razotkrivanju planova i namera militantnih palestinskih terorističkih organizacija. U ostvarivanju zacrtanih operativnih ciljeva, pojedini delovi Šin Beta oslanjali su se i bili su tesno povezani sa desno orijentisanim, nasilničkim jevrejskim paravojnim grupama.

²⁸ „SHIN BET“- Service de la Securite Generale”, www.chez.com/boigien/sicrret/israel/shinbet.htm Ricelshon, Jeffrey T. p 222-223.

²⁹ Paul Todd, Jonathan Bloch, *Global Intelligence*, Perseus Book Group, New York, 2003, Str. 152, 153.

Ipak, značajne kritike na rad ove unutrašnje službe bezbednosti, a i drugih obaveštajno bezbednosnih službi upućene su 1995. godine, posle atentata na tadašnjeg izraelskog premijera, što je otvorilo niz pitanja reorganizacije ove kontraobaveštajne službe. To je imalo za posledicu potpisivanje dva sporazuma – „Magna Carta 1“ i „Magna Carta 2“, 1999. i 2000. godine kojima su na sasvim drugačiji način definisani uzajamni odnosi između tri najznačajnije službe Izraela, Mosada, Šin Beta i Amana, a u kontekstu razgraničenja nadležnosti, pravaca delovanja, operativnih prioriteta i zone odgovornosti.

Kao izrazito ofanzivna i operativno agresivna kontraobaveštajna služba, Šin Bet, u svom postupanju često koristi zabranjenu, kontroverznu, represivnu metodologiju, brutalno se obračunavajući sa protivnicima, posebno Arapima, služeći se psihološko propagandnim pritiscima i fizičkim nasiljem. Zbog učestalog praktikovanja nasilnih tehnika, metoda, psihičke torture, u ispitivanju arapskih zatvorenika, Šin Bet je često bio meta kritika i napada međunarodnih organizacija koje se bave ljudskim pravima a u jednom trenutku doživelo je i javnu osudu Ujedinjenih nacija.

Šin Bet se danas veoma uspešno nosi sa širokim spektrom pretnji koje dolaze od terorističkih organizacija i neprijateljski orijentisanih država regiona, nastojeći da svoje bezbednosno-obaveštajno delovanje uskladi sa pravnim normama demokratske države. Zakonitost njegovog postupanja strogo se kontroliše, jer glavna opasnost za mladu jevrejsku naciju dolazi ne samo od Arapa već i od potencijalne konfrontacije između različitih izraelskih političkih struktura i grupa, koje u perspektivi, eventualno mogu politički instrumentalizovati pojedine delove Šin Beta ili ih profesionalno zloupotrebiti i usmeriti protiv političke opozicije, kao što je to svojevremeno bio slučaj sa „NKVD“-om, (Narodni komesarijat unutrašnjih poslova), bivšeg Sovjetskog Saveza.³⁰

Obaveštajna služba Ministarstva odbrane (Agaf ha-modi'in- A'MAN)

Aman je centralna, vojna obaveštajna služba, izraelskih oružanih snaga IDF, (Intelligence Branch), u čiju nadležnost spada prikupljanje podataka o inostranim državama, koji su od značaja za odbranu zemlje i oružane snage Izraela. Iako se organizaciono nalazi u sastavu Ministarstva odbrane, Aman je u potpunosti autonomna i nezavisna služba, izvan kopnenih, vazdušnih i pomorskih oružanih snaga. Kao i drugi jevrejski obaveštajno bezbednosni subjekti, i Aman vodi poreklo iz obaveštajnih servisa koji su postojali pre nastanka nezavisne države Izrael. Nastao je iz organizacionih delova obaveštajnog krila organizacije Hagana B.³¹

Svoje obaveštajno operativno delovanje, Aman usmerava na sledeće vrste poslova: 1) strategijsko-prikupljačke, (strategic-political intelligence), i analitičko-procenjivačke poslove; 2) upozoravajuće i preventivno obaveštajne poslove, (warning and preventive intelligence), odnosno operativno-prikupljačke poslove; 3) koordinativno-usmeravajuće poslove.³²

³⁰ <http://shaon.livejournal.com/66463.htm>, 15.5.2017.

³¹ Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku, savremeni obaveštajno bezbednosni sistemi*, Marso, Beograd, 2010. str. 377.

³² Ephraim Kahana, *Reorganizing Izrael – Intelligence Community*, Internacional Jurnal of Intelligence and Counterintelligence, Vol.15, No.3(2002), str. 420-421.

Zbog svojih izuzetno visokih analitičkih kapaciteta, Aman, kao resorna, vojna obaveštajna služba, uživa veoma veliki profesionalni ugled u izraelskoj obaveštajnoj zajednici a posebno u vladajućim političkim krugovima. Osnovni zadatak i funkcija Amana je da na osnovu prikupljenih obaveštajno bezbednosnih podataka izrađuje strateške operativne analize i procene, koje se dnevno ili periodično dostavljaju najvišim državnim funkcionerima Izraela, (predsedniku, premijeru, ministrima), i dr. Analitičkim dokumentima i izveštajima najvišeg stepena obrade, politički subjekti se isključivo iz preventivnih razloga, redovno i pravovremeno, informišu o potencijalnim ratnim rizicima, bezbednosnim pretnjama i metama napada arapskih zemalja, kao i o podacima koji su rezultat „presretnutih“ komunikacionih veza. Poseban značaj i pažnja posvećuje se aktuelnim, vojnim, ekonomskim i geografskim podacima i obaveštajnim saznanjima o državama Bliskog istoka i regiona uopšte, kao mogućim ugrožavajućim faktorima. Na ovaj način, Aman, zajedno sa drugim subjektima izraelskog sistema bezbednosti, aktivno učestvuje u dugoročnom kreiranju strateške, nacionalne, odbrambeno bezbednosne politike, dajući direktan doprinos ostvarivanju najvišeg nivoa bezbednosti države Izrael i lične i imovinske sigurnosti građana. Da bi se to postiglo, Aman je u zoni svoje nadležnosti, direktno odgovoran za stepen proverenosti, tačnosti i pouzdanosti obaveštajnih podataka na osnovu kojih se sačinjavaju obaveštajne analize i procene.

Rukovođenje i organizacija

Vojnom obaveštajnom službom – Aman, rukovodi direktor koji je istovremeno i član Generalštaba oružanih snaga Izraela. Direktor Amana i načelnik Sektora analitike ove službe, po subordinaciji su direktno podređeni ministru odbrane i načelniku Generalštaba izraelske armije, ali pored toga vrše funkciju savetnika u kabinetu predsednika Vlade Izraela.

Aman operativno funkcioniše kroz dva velika sektora – Sektor za prikupljanje obaveštajnih podataka i Sektor analitike. U centrali službe, obaveštajno bezbednosne poslove realizuju četiri strateški važne Uprave - 1) Uprava za produkciju (Production); 2) Uprava za grupni obaveštajni rad, (Intelligence Corps/Heil HaModi'in – Naman); 3) Uprava za veze sa inostranstvom, (Foreign Relations); 4) Uprava za terensku bezbednost i vojno uzbuñivanje, (Field Security and Military Censorship).³³

Uprava za produkciju, u svom sastavu ima više odeljenja specijalizovanih za određenu problematiku – geografsko/regionalno odeljenje; funkcionalno/tehničko; i dokumentalističko odeljenje, (evidencije i registri). Osnovni zadatak Uprave je da izrađuje nacionalne obaveštajne analize i procene o bezbednosnim i „ratnim rizicima“, formira personalna dosijea vojnih lica armija arapskih zemalja, služeći sa tajnim i javno dostupnim podacima.

Uprava za grupni obaveštajni rad, bavi se klasičnim obaveštajnim aktivnostima, odnosno, prikupljanjem obaveštajnih informacija za ceo obaveštajno bezbednosni sistem Izraela, kombinacijom „živih izvora“, (HUMINT metoda), i najsavremenijih, tehničkih sredstava i metoda – SIGINT, COMINT, ELINT. Uprava se sastoji iz iz više odeljenja nadležnih za – prikupljanje, obuku, organizaciju, logistiku, personal, istraživanje i razvoj. Odeljenja su diferencirana na odseke a najvažniji su:

Odsek za SIGINT, podrazumeva prikupljanje podataka pomoću najsavremenijih tehnika kojima se prate komunikacioni signali, (COMINT metoda, presretanje, analiza i ob-

³³ Mladen Bajagić, *Špijunaža u XXI veku, savremeni obaveštajno bezbednosni sistemi*, Marso, Beograd, 2010, str. 377.

rada telefonskih, faks komunikacija i radio veza), i signala koji nisu komunikacioni, (ELINT metoda, podaci dobijeni praćenjem signala radara, letelica, projektila, sistema za navođenje i sl.). Odsek je razvijao najsavremenije sisteme za elektronski nadzor telekomunikacija, instalirajući ih prema arapskim zemljama. Tehnički metod prikupljanja tajnih podataka, (TECHINT), u izraelskom obaveštajno bezbednosnom sistemu postaje sve dominantniji a posebna pažnja posvećuje se razvoju i usavršavanju elektronskih i satelitskih sistema za kontrolu i presecanje stranih komunikacionih veza pa se implicitno tome razvijaju nove grane tehničkog metoda – RADINT, (obaveštajne informacije su rezultat kontrole radarskih sistema), PHOTINT, (obaveštajne informacije dobijene na osnovu fotografskih snimaka,) IMINT, (korišćenje svih vrsta tehničkih uređaja, fotografskih, video, laserskih, elektrooptičkih koji omogućavaju dobijanje slike ciljanog objekta - fotografije, video zapisa elektronske i termovizijske slike).

Odsek za OSINT, nadležan za prikupljanje obaveštajnih podataka i saznanja na osnovu otvorenih, javno dostupnih izvora informacija, poznat pod nazivom „HAZAV“.

Agenturni odsek, tajno prikuplja podatke preko infiltriranih, ili „vrbovanih“ agenata.

Uprava za veze sa inostranstvom, na osnovu bilateralnih sporazuma, uspostavlja i razvija međunarodne odnose i saradnju sa stranim, partnerskim, vojnim obaveštajnim službama. Koordinira mrežom vojnih atašea ove službe koji su kao oficiri za vezu instalirani u izraelskim diplomatsko konzularnim predstavništvima u inostranstvu. U ovom cilju, u okviru Uprave formirano je posebno Odeljenje za vojne atašee.

U vojno obaveštajnom sistemu Izraela, kao posebni segmenti, aktivno deluju i Vazduhoplovna obaveštajna služba, (Izraeli Air Force – IAF); Mornarička obaveštajna služba, (Izraeli Sea Corps); Glavna obaveštajna služba; Terenska obaveštajna služba, (Ground Operatio Corps – Goc), i Obaveštajne službe četiri regionalne komande (centralne, severne, južne, „Home Front“). Sve one hijerarhijski su podređene vojnoj obaveštajnoj službi Aman koja koordinira i usmerava njihov rad.³⁴

U okviru Amana, postoje i posebne, manje, obaveštajne organizacione jedinice sa specifičnim nadležnostima kao što su: Odeljenje za istraživanje; Vojni cenzor; Odeljenje za bezbednost podataka; Odeljenje za nadzor; Jedinica 8200, i Hatuav juniti; i Humint ogranak i dr.

Posebno važnu ulogu ima tzv. Odeljenje za obaveštajno istraživanje Amana, koje je najstarije i najpoznatije odeljenje ove vrste u „obaveštajnoj zajednici“ Izraela. Njegova osnovna funkcija sastoji se u više dimenzionalnom tumačenju i sagledavanju prikupljenih obaveštajnih podataka koji su po bilo kom osnovu u posedu Amana, a nadležan je i za izradu strateških, taktičkih i operativnih, procena i ciljeva mogućeg sukoba. Ovako sačinjene izveštajne dokumente, dostavlja najvišim državnim funkcionerima, premijeru i dr. Izrael je jedna od retkih država u svetu u kojoj je vojna obaveštajna služba direktno uključena u analitičke, bezbednosne procene, pitanja od najvišeg državnog, nacionalnog i vojnog nivoa. Pojedine bezbednosne procene i analize ovog Odeljenja oštro su kritikovane, jer su se u praksi pokazale kao potpuno pogrešne i netačne a kao primer navodi se rat Izraela i koalicije arapskih zemalja, (Sirija i Egipat), iz 1973. godine. Tendencija je da se deo ovih strateških ovlašćenja Istraživačkog odeljenja, transferiše na nadnacionalna bezbednosno politička tela Izraela, kao što je na primer slučaj sa Savetom za nacionalnu

³⁴ [https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Directorate_\(Israel\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Directorate_(Israel)), 27.02. 2017.

bezbednost SAD-a. Odeljenje za istraživanje ostvaruje intenzivnu kooperativnu saradnju sa kompatibilnim odeljenjima Mosada i Šin Beta.

Jedinica 8200, prvobitno je bila poznata kao „UNIT 515“ i „UNIT 848“, nadležna je za dešifrovanje informativnih kodova i za prikupljanje signalnih informacija.

Odeljenje za vojnu cenzuru, zaduženo je za kontrolu, procenu i donošenje odluka u vezi objavljivanja određenih informacija koje imaju vojno bezbednosnu konotaciju. Ovlašćeno je da spreči objavljivanje informacija koje mogu da kompromituju i ugroze rad vojnih bezbednosnih struktura. U cilju preventivnog sprečavanja, tzv. „curenja informacija“, 1966. godine, zaključen je Sporazum između predstavnika izraelskih medija i Vojnog cenzora, kojim je dogovorno regulisana ova tema. Na primer, u sporazumu je između ostalog, navedeno je da nema cenzure oko političkih pitanja, slobodnog izražavanja mišljenja. Posebne saglasnosti uvek će se zahtevati za pitanja koja su direktno vezana za bezbednost zemlje i za imigraciju Jevreja iz bilo koje zemlje u Izrael.

Funkcija Vojnog cenzora je samostalna i nezavisna, imenuje ga ministar odbrane kojem odgovara za svoj rad.

U centrali Amana, kao posebna organizaciona jedinica, deluje Odeljenje za dubinsko izviđanje, koje je nadležno za antiterorističke aktivnosti.³⁵

Vojna obaveštajna služba Aman, prema javno dostupnim izvorima, u svom sastavu ima oko 7.000 pripadnika koji su shodno organizaciono funkcionalnoj strukturi oružanih snaga Izraela, raspoređeni u svim vojnim formacijama od čete pa na više.

Centar za istraživanje i političko planiranje – MAMAD

Centar za istraživanje i političko planiranje, nastao je iz jedne posebne, autonomne, organizacione jedinice, koja je 1948. godine, osnovana u okviru tadašnjeg Ministarstva inostranih poslova države Izrael, sa konkretnim zadatkom da u kontinuitetu prati aktuelne političke procese u svetu, a posebno u regionu Bliskog istoka. Centar je sa ovakvom ulogom funkcionisao da 1951. godine, kada je prestao da postoji a njegovi dotadašnji analitičko politički zadaci prebačeni su u nadležnost posebnog odeljenja Mosada. Sa sličnim nadležnostima, Centar je ponovo osnovan 1974. godine na inicijativu vladine „Agranatove komisije“, koja je tada ispitivala niz propusta i netačnih procena i analiza, obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela u oktobarskom Jom Kipurskom ratu 1973. godine.

Organizaciono i funkcionalno, Centar za istraživanje i političko planiranje, kao posebno odeljenje, nalazi se u sastavu Ministarstva inostranih poslova Izraela i ima osnovni zadatak da izrađuje strateška, analitička dokumenata koja se direktno dostavljaju predsedniku vlade ove zemlje i resornim ministarstvima. U Centru je, sa prestižnih izraelskih univerziteta kao i iz inostranstva, radno angažovano oko 120 eksperata koji sa strateškog aspekta, prate aktuelnu svetsku politiku i političke procese, posebno u regionu Bliskog istoka sa zadatkom da se unapred percipiraju događaji koji su političko bezbednosno važni za Izrael i preduprede bezbednosni rizici koji potencijalno mogu da ugroze nacionalnu bezbednost Izraela. U početnoj fazi svog postojanja, Centar je po metodologiji funkcionisanja, imao obeležja klasične eksterne obaveštajne službe koja je prikupljala

³⁵ [http://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Directorate_\(Israel\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Directorate_(Israel)). 12/04/2017.

obaveštajne informacije u inostranstvu, političke, ekonomske i vojne prirode, ali se vremenom transformisao u „analitičko procenjivačku obaveštajnu službu“. Po opisu poslova i zadataka, Centar je veoma sličan „Birou za obaveštajni rad i istraživanje“ SAD, koji za potrebe američke vlade izrađuje strateške, analitičko političke, obaveštajne studije. Jedan od zadataka Centra su i instruktazni analitički izveštaji koji se dostavljaju izraelskim diplomatsko konzularnim predstavnicima i misijama u inostranstvu u cilju što autentičnijeg zastupanja političkih stavova ove zemlje.

U svom sastavu Centar ima više organizacionih jedinica koje su direktno zadužene za analitičko sagledavanje političkih procesa i događaja u pojedinim delovima sveta, od kojih su najinteresantniji oni koji „pokrivaju“ arabijsko poluostrvo.

Nacionalna policija Izraela

Nacionalna policija Izraela, primarno je nadležna za održavanje javnog reda i mira, kontroli granica i suzbijanje klasičnog i organizovanog kriminala. Organizaciono je u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova i funkcioniše po teritorijalnom principu. Nacionalna policija je funkcionalno povezana sa drugim subjektima sistema bezbednosti ove zemlje a posebno sa obaveštajno bezbednosnim službama. Povezanost je naj više izražena kroz svakodnevnu linijsku i teritorijalnu saradnju i komunikaciju sa Odeljenjem za istrage i specijalne akcije, (tzv. „LATAM“), Graničnom policijom, („MAGAV“), sa kojima veoma često, zajednički, realizuju konkretne obaveštajno bezbednosne zadatke. U okviru nacionalne policije, funkcionišu i, Policijska obaveštajna služba, koja prikuplja kriminalističko obaveštajne podatke i saznanja o nosiocima organizovanog kriminala kao i elitne antiterorističke jedinice, „YAMAM“ i „YAS-SAM“. Navedeni subjekti, redovno i obavezno, dostavljaju bezbednosno interesantne podatke, uglavnom službama koje se bave unutrašnjom bezbednošću, Šin Betu.

Funkcionalna i koordinirajuća povezanost Nacionalne policije i obaveštajno bezbednost aparata Izraela, ostvaruje se uz posredničku ulogu, centralnog koordinirajućeg tela - Komiteta šefova, (direktora), službi, – tzv. „VA'ADATA“, koji policijskim subjektima transferiše konkretne operativno bezbednosne podatke.

Ostali subjekti obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela

Biro za naučne odnose – (Leshcit Kester Modain – „LEKEM“)

Ministarstvo odbrane Izraela, osnovalo je 1957. godine, u najvećoj tajnosti, „Biro za naučne odnose“, sa zadatkom da svim raspoloživim, legalnim i tajnim sredstvima, prikuplja obaveštajne informacije i prati najnovija naučna dostignuća i modernizaciju u proizvodnji naoružanja, vojne opreme, informacionih tehnologija i nuklearnog programa. Biro je imao rukovodeću i kontrolnu ulogu u realizaciji niza strateških, vojnih projekata, kao što je na primer izgradnja nuklearnog reaktora u izraelskoj pustinji „Negev“ za koji su Izraelci tvrdili da se radi o tekstilnoj fabrici,³⁶ zatim, zajedno sa Mosadom, 1968. godine,

³⁶ Norman Polmar, Thomas B Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, Gramercy Books, Random House, New York, 1997. str. 326

Biro je učestvovao u organizaciji ilegalnog transporta uranijuma iz Belgije za potrebe izraelskog nuklearnog programa, kao i u tajnom pribavljanju projektne dokumentacije za francuski avion „miraž“, 1969. godine.

Uvod u formalno raspuštanje Biroa, bila je velika „špijunska afera Polarad“ iz 1985. godine, kada je bivši analitičar američke mornaričke obaveštajne službe, bio optužen da je Izraelu, konkretno „Birou za naučne odnose“, dostavljao poverljivu, tajnu dokumentaciju, zbog čega je 1987. godine osuđen na doživotnu kaznu zatvora. O obaveštajnim vezama američkog oficira sa Biroom, tada nisu bili poznati ni izraelski premijer, ni direktor Mosada, niti Ministarstvo odbrane, što je ovoj aferi dalo posebnu dimenziju, ubrzavajući proces „raspuštanja“ Biroa, 1986. godine.³⁷ Ipak, američki izvori spekuliraju, da je Biro samo formalno rasformiran a da su njegove identične nadležnosti transferisane na druge obaveštajno bezbednosne institucije Izraela.

Departman za spoljne odnose oružanih snaga Izraela

Predsednik Vlade Izraela, osnovao je 1974. godine Departman za spoljne odnose koji je u sastavu oružanih snaga Izraela, sa zadatkom da prikuplja informacije o delovanju stranih obaveštajnih službi, kako bi se izbegla brojna „iznenađenja“ iz 1973. godine u vreme, oktobarskog „jomkipurskog rata“, kada je Izrael napadnut od strane koalicije arapskih zemalja, Sirije, Jordana, Egipta. Departman je jedna od najkontroverznijih obaveštajnih organizacija, koji pod svojom ingerencijom ima više institucija, obaveštajnog karaktera, kojim rukovodi i koordinira a to su:

- a) „SIM“ – zadužen za podršku „oslobodilačkim pokretima“ u Iraku, Iranu, Siriji, Saudijskoj Arabiji;
- b) „RESH“ – nadležan da uspostavlja i razvija odnose sa „prijateljskim“ službama u svetu kao što je na primer služba državne bezbednosti Južnoafričke republike;
- c) „ERD“ – zadužen za aktivnosti i kontakte sa izraelskim vojnim atašeima u inostranstvu, prati delovanje stranih vojnih predstavnika u Izraelu
- d) „INFORMACIJA 12“ – Četvrti odsek Ministarstva inostranih poslova Izraela, zadužen za kontakte sa Mosadom

Postojanje navedenih obaveštajnih institucija dovodi do dupliranja nadležnosti sa Mosadom i Šin Betom, što u praksi proizvodi nesporazume.

Biro za veze ili komunikacije

O njegovoj funkciji, nadležnosti i ulozi u sistemu bezbednosti Izraela, raspolaže se sa minimumom saznanja, što ovoj bezbednosnoj instituciji daje posebnu indikativnu dimenziju. Osnovna funkcija Biroa, koji je osnovan 1953. godine, je da uspostavlja i intenzivno razvija veze sa izraelskom dijasporom u cilju organizovane imigracije Jevreja iz inostranstva u Izrael. Kao operativno bezbednosno telo posebno je imao pro aktivnu ulogu prema jevrejskoj zajednici u Rusiji, posebno mladim Jevrejima, gde se angažovao na širenju i razvijanju vrednosnog sistema i proklamovanih ideala cionističkog pokreta kao i učenja hebrejskog jezika.

³⁷ Chaim Herzog, *Living History*, Phoenix, Orion Books, London, 1998, str. 290.

Smatra se da se Biro ipak bavio obaveštajnim aktivnostima i da je bio „produžena ruka“, Mosada u njegovom obaveštajnom delovanju u inostranstvu³⁸ a kao argument navodi se primer Jigal Amira, izraelskog ekstremiste, ubice bivšeg premijera Izraela, Jicaka Rabina, koji je tokom istražnog postupka priznao da ga je 1992. godine, u Rigi, Litvanija, „Biro za veze“, angažovao za tajnu saradnju saradnju.

Spekuliše se da je Biro za veze“, kao obaveštajna institucija, sa navedenim nadležnostima, funkcionisao do 1996. godine kada je navodno deaktiviran.³⁹

Upravljanje obaveštajno-bezbednosnim sistemom Izraela

Obzirom da Izrael nikada nije doneo Ustav kao kodifikovani, najviši pravni dokument, implicitno tome, ni proces upravljanja i rukovođenja sistemom nacionalne bezbednosti nije sasvim precizno regulisan. Međutim, predsednik Vlade Izraela i njegov kabinet imaju ključnu ulogu kako u organizaciono funkcionalnom definisanju sistema bezbednosti tako i u pogledu upravljanja, rukovođenja, usmeravanja i koordiniranja njegovim aktivnostima. Uz premijera, u donošenju, za bezbednost strateški važnih odluka, aktivno učestvuju predsednik Izraela, ministar odbrane, komandant izraelskih oružanih snaga, i direktori Amana i Mosada. Upravljanje sistemom bezbednosti odvijalo se kroz jedan potpuno autoritaran, centralistički i zatvoren sistem odlučivanja u kojem je uloga predsednika Vlade najznačajnija. Primera radi, do 1967. godine izraelski predsednik vlade, ujedno je bio i ministar odbrane ove zemlje, što je dokaz njegove pozicionirane moći i uticaja.

Posebna specifičnost upravljanja obaveštajno bezbednosnim sistemom Izraela ogleda se i u tome što se veoma važna uloga u kreiranju ukupne bezbednosne politike i donošenja naj značajnih odluka, pridaje vojnim bezbednosnim strukturama, konkretno vojnoj obaveštajnoj službi Aman dok se drugi subjekti sistema nacionalne bezbednosti, uslovno rečeno, zanemaruju. Periodični i godišnji analitički izveštaji i obaveštajne procene koje izrađuje Aman, predstavljaju fundamentalni osnov izraelskom premijeru u donošenju odluka na bezbednosnom i političkom planu. Direktor Amana je kroz minuli period, za sebe izgradio status neformalnog savetnika predsednika Vlade ove zemlje iako je praksa pokazala da su njegove procene i analize više puta bile pogrešne.

Dominantna a i ne transparentna, obaveštajno bezbednosna pozicija izraelskog premijera ostala je do danas nepromenjena a dokaz za to je što je 1999. godine u ovoj državi, upravo odlukom premijera, osnovan Savet za nacionalnu bezbednost, (National Security Council), koji je prema realnoj bezbednosnoj praksi, izopšten iz procesa donošenja strateških odluka na obaveštajno bezbednosnom planu, tačnije marginalizovan je. Protiv njegovog osnivanja bio je tadašnji ministar odbrane Izraela, Mordehaj što se može protumačiti kao strah od eventualnog gubljenja moći i uticaja.

U upravljanju obaveštajno bezbednosnim sistemom, predsedniku Vlade Izraela asistiraju savetnici za obaveštajni rad, antiterorizam, vojna pitanja u politička pitanja.

³⁸ <http://groups.yaxoo.com/group/thetruthsouthere/message/1453>

³⁹ http://www.intelligenceonline.com/ps/fr/arch/lmr_282.asp%3frub=archives&lp=fr_en

Pored premijera, centralno telo koje koordinira i usmerava funkcionisanje obaveštajno bezbednosnim sistemom Izraela je Komitet direktora (šefova) službi – VA' DAT (Va'adat Rashei Hasherutim), osnovan u tajnosti 1949. godine, odlukom prvog predsednika Vlade. U sastav Komiteta, koji se sastaje najmanje dva puta mesečno, ulaze direktori Mosada, (predsedava Komitetom), Šin Beta, Amana, Generalni direktor Ministarstva spoljnih poslova, direktor Centra za istraživanje i političko planiranje u Ministarstvu spoljnih poslova, Generalni inspektor Nacionalne policije i savetnici premijera za politička i vojna pitanja i antiterorizam.⁴⁰ Komitet planira, koordinira i rukovodi aktivnostima obaveštajno bezbednosnih službi Izraela u zemlji i inostranstvu a u posebnim situacijama direktno i neposredno rukovodi pojedinačnim obaveštajnim operacijama.

Predsednik Komiteta direktora službi, za svoj rad direktno odgovara predsedniku Vlade Izraela.

Pored Komiteta, određenu ulogu u funkcionisanju sistema bezbednosti Izraela ima i „Savet za nacionalnu bezbednost“, koji je u cilju pružanja podrške predsedniku izraelske vlade na planu nacionalne bezbednosne politike, osnovan njegovom odlukom 1999. godine. Izraelski politički i vojni vrh je smatrao da su članovi „Komiteta šefova službi“, previše pod uticajem dnevne politike što ih čini ne objektivnim i uslovno rečeno ne kompetentnim u davanju važnih političkih analiza. To je bio jedan od ključnih razloga da se po ugledu na britanski „Združeni vojni komitet“, (Joint Intelligence Committee), osnuje Savet za nacionalnu bezbednost, kao potpuno nezavisno telo koje bi državnom vrhu ove zemlje pravio strateške političke bezbednosne procene i analize, predikatno ukazujući na aktuelne bezbednosne rizike i pretnje po bezbednost Izraela, istovremeno predlažući odgovarajuće preventivne mere na političkom, ekonomskom, bezbednosnom planu.⁴¹ Predsednika Saveta bira izraelski premijer i prema prvim zamislima to je trebao da bude visoki državni funkcioner koji bi bio izvan vojnih i obaveštajnih krugova što je demantovala praksa, jer su funkciju predsednika Saveta, uglavnom vršili visoki oficiri izraelske armije. Ovo je jedan u nizu dokaza o naglašenom uticaju vojnog faktora u izraelskom obaveštajno bezbednosnom sistemu.

Kontrolu zakonitosti rada obaveštajno bezbednosnog sistema vrši izraelski parlament, Kneset, tačnije, Odbor za nadzor rada obaveštajnih i bezbednosnih institucija, koji je u sastavu parlamentarne Komisije za spoljne poslove. On nema posebno značajne ingerencije već se uglavnom kreće u granicama neobaveznih, deklarativnih političkih instrukcija. Da bi se kompenzovalo odsustvo stvarne parlamentarne kontrole, u Izraelu se praktikuje formiranje ad hoc, posebnih radnih tela, koja ispituju zakonitost rada pojedinih obaveštajno bezbednosnih institucija. Po pravilu to se uglavnom dešava posle reakcija javnog mnjenja na „otvorene“ obaveštajne afere. Ova tela obrazuje ili Kneset ili Vlada a u njihov sastav ulaze poznate javne ličnosti, sudije tužioc, penzioneri i drugi, koji posle sprovedene istrage, na kraju daju ne obavezujuće zaključke.

Kontrolu rada „Generalne službe bezbednosti – Šin Beta“, vrši odbor Ministarstva unutrašnjih poslova koga čine premijer Izraela, zamenik predsednika Odbora, i ministri odbrane, spoljnih i unutrašnjih poslova.

⁴⁰ Jeffrey T Richelson, *The U.S. Intelligence Community*, (fourth edition), Ballinger, Publishing company Cambridge, 1998, str. 229.

⁴¹ Clive Jones, „A Reach Greater than the Grasp“: Israeli Intelligence and the Conflict in South Lebanon 1990–2000, *Intelligence and National Security*, (16), 3, 2001. p. 1-26, <http://sfu.ca/igs/casis/jones.pdf>

Zaključak

Obaveštajno bezbednosni sistem Izraela je specifičan, više dimenzionalan i u različitim pojavnim oblicima duboko prisutan u svim sferama društvenog života. Njegova organizaciono funkcionalna struktura determinisana je kontinuiranim bezbednosnim izazovima, rizicima i „ekstenzivnim pretnjama“ a važan uticaj na njegovo dizajniranje ima istorijski i geografski faktor kao i realna političko bezbednosna situacija u regionu. Militarizovan je jer se svaka potencijalna bezbednosna pretnja po nacionalnu bezbednost Izraela, prvo sagledava i analizira sa vojnog aspekta. Doktrina obaveštajno bezbednosnog sistema zasniva se na snažnom oslanjanju na sopstvene snage pri čemu značajnu informativno obaveštajnu ulogu u sistemu nacionalne bezbednosti imaju Jevreji u inostranstvu, koji se u potpunosti obaveštajno instrumentalizovani, identifikujući se i u svakom pogledu solidarišući sa svojom državom. Paralelno sa tim, obaveštajno bezbednosni sistem na planu razmene obaveštajnih informacija, kontrolisano i veoma oprezno, na interesnoj, reciprocitetnoj osnovi, razvija kooperativne odnose sa inostranim „prijateljsko“ partnerskim službama. Ofanzivna i agresivna komponenta obaveštajnog delovanja usmerena je isključivo na ostvarivanje preventivnih ciljeva koji imperativno uključuju i izvođenje preventivnih vojnih akcija i bezbednosnih operacija ne samo na regionalnom već veoma često i na globalnom planu. Brojne aktivnosti preventivnog karaktera redovno se preduzimaju i u drugim državama, daleko van teritorije Izraela, jer prema strateškim pokazateljima i bezbednosnim analizama ove države, verovatnoća bezbednosnih rizika i napada je za oko 90-95% manja, ako je akcenat na prevenciji. U suprotnom, u Izraelu se prema izvršiocima terorističkih napada, njihovim saučesnicima i logistici, primenjuje veoma oštra kaznena politika koje prethodno zahteva kvalitetne i tačne obaveštajne podatke da se ne bi desilo da terorista eventualno bude neotkriven.

Doprinos obaveštajno bezbednosnog sistema Izraela, nesmetanoj realizaciji vitalnih državnih i nacionalnih interesa je nemerljiv jer on svojim strateškim analizama i procenama, dugoročno prognozira razvoj ukupne a posebno regionalne bezbednosne situacije, dajući „moćno oružje“ izraelskom političkom faktoru, prilikom donošenja važnih odluka.

Na osnovu analize sadržaja, sa sigurnošću se može zaključiti da je država Izrael tipičan primer gde je obaveštajno bezbednosni sistem u sadejstvu sa drugim institucijama, delovao „konstruktivno i pozitivno“ na nacionalnu bezbednost, što se vidi kroz uspešan višedecenijski opstanak jevrejske države, okružene koalicijom arapskih i muslimanskih protivnika.

Literatura

[1] Бајагић М., *Шпијунажа у XXI веку, савремени обавештајно-безбедносни системи*, Бок&Марсо, Београд, 2008.

[2] Бајагић М., *Шпијунажа у XXI веку-савремени обавештајно безбедносни системи*, Марсо, Београд, 2010.

[3] Creveld Van M., *The Sword and the Olive*, Public Affairs, Perseus Books Group, New York, 1998.

[4] Даничић Ђ., Караџић С. В., *Библија-стари и нови завет*, Глас цркве, 2008.

[5] Драговић Н., *Обавештајна служба Израела према писању стране штампе*, Билтен Војне безбедности, бр. 2, 1971.

[6] Herzog C., *Living History*, Phoenix, Orion Books, London, 1998.

[7] Jones C., „A Reach Greater than the Grasp“: Israeli Intelligence and the Conflict in South Lebanon 1990—2000, *Intelligence and National Security*, (16), 3, 2001.

[8] Kamrava M., *The Modern Middle East*, A Political History since the First World War, University of California Press, 2005.

[9] Kahana E., *Reorganizing Izrael – Intelligence Community*, *Internacional Journal of Intelligence and Counterintelligence*, Vol.15, No.3, 2002.

[10] Левков М., *Израелска тајна служба*, Филип Вишњић, Београд, 2001.

[11] Piekalkiewicz J., *Dolga ruka Izraela*, Založba borec, Ljubljana, 1981.

[12] Polmar N., Allen B. T., *The Encyclopedia of Espionage*, Gramercy Books, Random House, New York, 1997.

[13] Richelson T. J., *The U.S Intelligence Community*, Ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts: A Subsidiary of Harper & Row, Publishers, Inc, 1985.

[14] Richelson T. J., *The U.S. Intelligence Community*, Ballinger Publishing company, (fourth edition), Cambridge, 1998.

[15] Савић А., Делић М., Бајагић М., *Безбедност света – од тајности до јавности*, Институт безбедности, ВШУП, Полицијска академија, Београд, 2001.

[16] Šobajić M.V., *Judje in Izrael*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1982.

[17] Todd P., Bloch J., *Global Intelligence*, Perseus Book Group, New York, 2003.

[18] <http://sfu.ca/igs/casis/jones/pdf>

[19] <http://shaon.livejournal.com/66463.htm>.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Directorate_\(Israel\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Directorate_(Israel)).

[20] <http://groups.yahoo.com/group/thetruthsoutthere/message/1453>

[21] http://www.intelligenceonline.com/ps/fr/arch/lmr_282.asp%3frub=archives&lp=fr_en

[22] <https://www.fas.org>

[23] <https://tradingeconomics.com/israel/gdp>

[24] www.shabak.gov.il/English/about/Pages/valuseEn.aspx.

[25] www.chez.com/boigjen/sicrret/israel/shinbet.htm